

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

22 ИЮЛ, ЖУМА № 30 (3275) ● СOTУВДА НАРХИ ЭРКИН

Абдулла ОРИПОВ:

ОНА ТУРКИСТОННИНГ ЮКСАЛАЁТГАН ПОЙДЕВОРИ

— Абдулла ака, уч давлат Президентларининг Алмати учрашуви оша Туркистон иштирокининг янги даврини бошлаб бергани шубҳасиз. Биз Марказий Осиёнинг янада гузалроқ жамолати янги тинч бўлади. Сиз бу учрашувдаги ахллари қандай баҳолайсиз?

— Алмати учрашувида бизнинг Президентимиз мустақиллик тамойилларидан энг асосийсини айтиб ўтди. Бинобарин, иқтисод биринчи, сиёсат ундан кейинги босқич эканлигини таъин бир бор таъкидлади. Дарҳақиқат, оша Туркистон ёхуд кенгроқ олса, Туронимиз туншунасига ҳам биринчи навбатида ююридаги хулосадан келиб чиқиб ёрдамчиликни шарт. Яъни масаланинг нечоғлик муҳимлигини иқтисодий нуқтадан назардан таҳлил этмоғимиз керак. Дейлик, Қозғоғистонда ҳам, Ўзбекистонда ёхуд Қирғизистонда ҳам гугурт фабрикалари қуриш шартми? Ёни шунга ўхшаш бошқа бирор нарсани, масалан, ош тузи ва ҳозиро зарур нисбатлар ишлаб чиқаришни олайлик. Менинг фикрим шунки, бундай корхоналарни алоҳида-алоҳида қуриш шарт эмас. Шу жиҳатдан ҳоржидан баъзи бир муҳолифларимиз туркистонликларнинг бирлашишдан хавсирмай қўй қолдилар. Соғлом ақлга эга бўлган ҳар қандай одам учун бу ўз-ўзиндан туншунари гап.

Лекин бу мустақил давлатчиликка пурут етди, деган гап ҳам эмас. Ҳазирнинг байроғи, нули, маъносини сингари барча мустақиллик тамойиллари ўз жойида туради. Муҳофафазаси ҳам шу тахлит туншунимого керак. Туркистон халқлари бошқа бирор давлатга ҳужум қилишига эса ақл бовар қилмайди. Ва лекин турли иллат ва унсурлардан ўзинини ҳимоя қилишимиз керакми, йўқми? Масалан, гиёҳандлик, халқроқ жиноят. Бу маънода ҳам Марказий Осиё давлатларининг биргаликда ҳаракат олиб боришни шартли тақозо қилади.

Умуман айтганда, бизнинг халқларимиз

бир тилда сўйлашиб, бир кўрпада катта бўлганни жаҳон халқлари яхши биладиларку! Бизларнинг бир-биримизга яқинлашуви мизини таъин бир ҳол деб, қабул қилиш керак. Очинини айтсам, давлатларимиз мустақилликка эришга, ўртада чегара тортишганида дилимининг бир чўқур жойидан ўзинган эдим. Ажабо, ўшлик ўзбек, наҳотки, Андиқондаги онасиникига виза — таъриқ қорғоғи билангина келса ёхуд дўрмонлик қорғоғи бир чўқирим наридаги бозурининг тўғна руҳсатномасини бормасам. Ва албатта, бу ҳол таъини мувозаъатнинг бузилишига олиб келарди. Бунинг устига бизларнинг бозорларимиз ҳам доимо умумий бўлган. Савдо-сотик минг йилли анъаналарга таъини, ҳалоллик билан олиб борилган. Ахир чегарани беритсангиз, чегарабузарлар пайдо бўлади. Ундай омилларни қўллаб келтириш мумкин.

Энди масаланинг сиёсий жиҳатига назар ташлайдиган бўлсак, таъин юқоридagi ҳулосаларга келиб туғтаймиз. Яъни сиёсатда ҳам, хоҳайимизми-йўқми, манфаатларимиз муштарақдир. Маърифат, адабиёт, санъат, қадрият масалаларида эса гап ҳам бўлиши мумкин эмас. Бизнинг барча маънавий бойликларимиз ўрналиқлардир. Қанийди, Аллоҳ сазовор этган бўлса-ю, шути она Туркистон халқлари мени ҳам ўз омирини деб юрсалар. Ҳатто кундуз кунини чироқ ёқиб ахтарманг, бизни акротадиган жиқдий белгиларини топиши қийин.

Алмати учрашуви натижаларини ахборот воситалари орқали кўриш, кузатиш, эшитиш. Эришилган натижалар, шубҳасиз, барчамизни қувонтириб турди. Айниқса, ушша Президентларимизнинг ифо ва иттифоқлиги, бир-бирини қўллаб-қувватлаши қўнглимизга улкан бир хотиржамлик ато этди. Қолаверса, бир ҳожи сифатида мени уларнинг ҳамжиҳатлигига кўз тегмасин деб, дуо ҳам қилдим.

— Собақ мустақил тузумини парчалашда ташаббус Болтиқбўйи республикалари қўлида бўлган эди. Бугунги кунда мустақил давлатчилигини мустақамлаб бораётган ёш давлатларнинг бир-бирларига яқинлашишларида эса ташаббус Марказий Осиё давлатлари томонидан бўлаётган.

— Ҳеч шубҳасиз, бу тарихий заруратдир! XV аср XVIII асрга ўхшамасини сингари ХХI аср ҳам ХХ асрдан, албатта, фарқланади. Империялар, мустамлакачилик сиёсати энди модадан, яъни урфдан қолди. Охириги империялардан бири совет империяси эдики, унинг ҳам жаҳон саҳнасидан гоёиб бўлиши ҳеч кимни ажаблантирган эмас. Бизнинг Марказий Осиё халқларимиз ўзларининг иқтисодий-маънавий даражаларига кўра бир-бирларидан деярли фарқ қилмайдилар. Фаъилларимиз ҳам, қусурларимиз ҳам бир-бирига ниҳоятда яқин. Демак, ушбу даврада битта халқ иккинчи ака ва укасидан фарқли ўлароқ бирданига парвоз қилиб кетиши ёхуд оқсаб қилиши мумкин эмас. Уларнинг тараққиёт-йўллари ягонадир. Ислом Қаримов Бишкекда мазоримиз ҳам, бозоримиз ҳам битта, деб айтган эди.

Энди Болтиқбўйи халқлари масаласига келсак, уларни ҳам ўзаро яқинлаштиридан жиҳатлари, албатта, қўл. Масалан, дини, санъати, маърифат даражаси. Умуман, улар европалардан. Шу жиҳатдан Болтиқбўйи денгизчиининг бошқалардан албатта, фарқи катта. Жумладан, ўзбек деҳқони ҳам улардан қайсири жиҳатлари билан фарқланади туради. Болтиқбўйликлар қай даражада бирлашган ё бирлашмаётганлигини уларнинг ўз ишлари. Дарҳақиқат, ташаббусни улар бошлашган эди. Мени ушунлари Собақ Иттифоқ депутати сифатида мажлисларда иштирок этиб бунинг гувоҳи бўлганман.

Синовлар арафасида.

ЎЗ ПУЛИМ, ЎЗИГА БЎЛУР БЕК ПУЛИМ

ЎЗ ПУЛИМИЗ — ЎЗБЕК СУМИНИНГ муомалага киритилиши халқимиз тарихида йигирманчи асрдаги энг муҳим, унутилмас воқеалардан бири бўлиб қолажаги шубҳасиздир. Гап бу ерда бойликка ҳис қўйган судҳур одамлар тушунчасидagi нул, мол-дунё қаҳида эмас, балки халқимизнинг қадр-қиммати, гўрури, жаҳоний обрў-иззатини оширувчи, ҳақ-хуқуқларини тикловчи, мустақил давлатчиининг иқтисодийни мустақамлашчи белги.

Сўм иқтисодий сиёсий, маънавий аҳамиятига кўра, Конституциямиз, Маҳжиямиз, Тамғамиз, Вайроғимиз, Қадриятларимиз турган шарофатли олтин сафда қад ростлаб, қўнглимизга гўрур, йўлимизга нур бағишлайди.

Мени иқтисодчи эмасман, бу соҳада чўқур билимим ҳам, тажрибам ҳам йўқ, пул санаш севган маъмулотларим сирасига кирмайди, лекин қўнглик ватандошларим қатори, мени ҳам: «Пулимизнинг қадри қандай бўлади?» — деган савол ўйлантириб юрган рост ва ўзимча: «Сумимизнинг қадри юксак бўлади! У жаҳон бозорига кўкратига уриб турган доллар каби энг бақувват пул бирликлари билан ҳам ҳали тенгласа оладиган даражага еттиди» — деган ишончга келганман. Бу гапимни халқимизнинг турмуш тарзига, меҳнатқилишига, истеъмолига, феъл-саҳиясига, қолаверса, тарихий тажрибасига таъинган ҳолда айтман. Тарихимизда эса айнан шу айтганларимни далилловчи қўллаб-қувватловчи ҳужжатлар қўллаб-қувватловчи бўлиб келган.

Шу маънода, эътиборини тарихига, яъни юз йиллик ўтмишимизга жалб қилмоқчиман...

Тарихий тадиқотлар (М. Гўлдошев, А. Солиқов, Т. Тўхтамошев, Н. Халфи ва б.)дан маълумки, ўтган асрнинг 90-йилларида келиб, Россия ва Хоразм муносабатларида бож ва пул илохоти энг асосий масалаларга айланган. Хоразм давлати худудига 1895 йилда Россиядан, шу билан бирга, ҳали Шарқ ва Овруро мамлакатларидан ҳам товар-моллар кириб келар, шунинг натижасида эса бозорларда рақобат жуда кучли, халқда, истеъмоличларда танлаб олиш имконияти бор эди. Бу ҳол, ўз навбатида албатта, рус, қў-

қирдами, бир йил ўтиб, қу-йидаги маъсулотлар: галла, полза экни ва мена, ем-хашлак, сут маъсулотлари, сиғир ёни, қўш гўшти, ту-хум, парранда, қорамол, қўй, эчки, от, ашак, туя, ёғоч, кўмир ва ўтин қаб-лардан бож йиғиш беюор қилинди. Лекин энди чор ҳукумати Бухоро ва Хива худудларига қуроллар, пор-ловчи моддалар, ўшпона-ча, замбарат олиб кириш ва сотишни ман қилиб қўй-ди, шу хил маъсулотларни (қўмирни ҳам) олиб чиқиш таъқиқланди. Босқинчилар юртидан бундай тадиблар туфайли Бухоро ва Хоразм мамлакатларининг бозорла-рини фақат Россия маъсу-лотларигагина кўз тиклаган бўлиб қолди, мажбуран че-ланган савдо манзиллари-га айланди, минг йиллар мобайнида Буюк Ипак йў-ларига шақллانган савдо маданияти, муомала ва тулланган тажрибалар йў-қола бошлади. Мана шундай оғир, талофаткор сиёсат даврида Бухоро амрири Аб-дуҳаджон ва Хоразм хони Муҳаммад Раҳимхон Соий ўз мамлакатларида тинчлик-ни сақлаш, бозорларни маъсулотлар билан таъмин-лаш, аҳоли ва бозор ўртаси-да муътадил иқлим ярат-тиш учун не чоғлик эҳтиё-корлик, сиёсатдорлик, тад-биркорлик ишлаганларди.

Иккинчи илохот пул билан боғлиқ эди. Хоразм хонлигида шу пайтгача қорғо пуллари ишлатилмаган, муо-малада юрган хон тангалар олтин, қумуш ва мис-дан зарб қилинган эди. Ҳам-ма гап шунданки, маҳаллий аҳоли рус пуллари билан сира-сира савдо қилмасди, улара ишонмасди, етти ёт бегона давлатнинг пуллари деб қарарди.

Шунинг учун ҳам Турки-стон генерал-губернаторли-гининг Амударё бўлини бошлиғи Иванов 1878 йил-даёқ Муҳаммад Раҳимхон-га бу борада маъсус муто-заот қилди: «Рус кредит қорғоғлари бозорларда муо-малага киришиб кетма-мал-ти, халқ қийди унинг қард-қиммати йўқ, тобейнларнинг-га айт, рус пулларини ҳам ўз пулларидай қўриб иш-латиндилар», — деган маъ-мулда мактуб йўллади.

ХОРАЗМ ВОЗОРИДА АССОСИЙ пул бирлиги — қумуш тангалар эди. Хон-лигида 1893 йилгача ҳар йили 1 миллиондан ортиқ танга зарб қилинганди, бун-дан давлат катта фойда оларди. Тангаларнинг қадри (курси) мавсумга қараб гоҳ кўтарилиб, гоҳ асла қа-й-тиб турган. Рус ҳукумати-га қарашли хомашё тай-ёрлов жамиятлари қоракўл

хур Ватам» деб номланган фестивал 8 августга қадар давом этиди. Шунингдек, Навоий вилоятида «Истиқ-лол», Қашқадарё вилоятида «Биз — Темур фарзандлари-ми» деб номланган фести-валлар кўтарини руҳда ўт-казилмоқда. Худди шундай аjoyиб тадиблар қатор ту-манларда, шаҳарларда ҳам қизгин давом этилган. Бу байрамни ҳар йилдан бу-ланд руҳда ўтказиш учун ва-зирлик барча имкониятларни ишга солган. Ушлаймани, бу йилги мустақиллик байра-ми ҳам халқимиз қалбидан, хотирасидан мустақам ўрин олади.

ЮРАК СОҒЛОМ БЎЛСИН

Иқсоният неча минг-минг йиллардан бери илохотлар ўтказиб келди. Нега минг-минг йиллардан бери инсон ўз ҳаётининг роҳат-фароғатини қилмоқчи уринди. Шунинг йўллари, қай ахтарилади, излайди, қурашди. Қай замон, қай маконнингдан қатъи назар, тарихдан бизга маълум бўлган жамки илохотларнинг бош мақсоди шу ёлғиз ниятга — яшаш имко-ниятларининг тақомиллашувига бағишланган. Аммо бунга ҳам тарих шўҳиди, собиқ Итти-фод даврида илохотларнинг ҳаммаси ҳам амалга ошмаган, ниятлар рўйбга чиқма-ган. Не-не улуг «реформатор»ларнинг саъй-ҳаракатлари қорғоғларда қўриб кетган.

Нега шундай бўлган? Бу саволининг жавоби аниқ. Тарих халқ манфаатларига мос келма-йдиган, реал воқеликка асосланмаган маъму, баландпарвоз, шунчаки шов-шувули режалар-ни мутлақо қабул қилмайдиган, аксинча, умум манфаатларини кўзловчи, объектив шарт-шароитларга, жамият ҳаёти ҳолатларига мос келадиган, ҳисоб-китобли, маслаҳатли режаларга ҳаётини ўзи йўл очди. Бундай илохотлар эса тўсқинча учрамайдилар.

Мустақил Ўзбекистонда ўтказилаётган ило-хотлар тўғрисида ҳам худди шу фикрларни билдириш мумкин. Юртбошимиз томонидан олди сурилган тамойилларда ўз аксини топган ва босқинча-босқинча амалга оширилаётган ило-хотларнинг муваффақияти шунданки, улар илгор ва пешқадам хорийик давлатларнинг тажрибалари билан бирга халқимизнинг, ая-дошларимизнинг турмуш тарзига, қадриятла-рига, анъанаво урф-одатларига ҳам асослан-ган. Шу сабабли бу илохотлар минтақада барқарорлиқни, жамиятда осийшталликни, фу-қаролар тотулишини таъминлаш имкониятини вуқудга келтирди. Бундай шароитда, шубҳа-сиз, халқ ҳаётининг барча соҳаларини янада тараққий эттириш, илохотлар кўлланини яна-да ошириш учун қўлай вазиат туғилди. Прези-дент Ислом Қаримов халқ депутатлари Тошкент шаҳар кенгаши сессиясида сўзлаган гаҳида бу масалалар алоҳида тўхталиб ўтди. Яъни, бугун иқтисодий муносабатларда жа-миятимиз учун мутлақо янги бўлган асослар яратилмоқда. Давлат бошқаруви, иқтисод қонунлари ўзгарди. Жаҳондаги энг илгор тажрибаларга таъинган ҳолда, бозор иқтисо-диётига хос янги молия, банк-кредит, тикор-рат тизимлари барпо этилган. Бизнинг бу борадаги тажрибаларимиз бошқаларга ўрнак бўлмоқда.

Юртбошимиз шаҳар ноиблари ҳузурда сўзлаган нутқида мамлакатимиз пойтахти — Тошкент шаҳри муаммоларига кенг тўхталиб ўтди. Ҳаммамиз учун қадрдон бўлиб қолган бу шаҳарни инсон юрагига қисс этди. Чунки, «Тошкентдаги иқтисодий — сиёсий барқарор-ликка, ишларнинг аҳволига қараб бутун ре-спубликамиздаги вазиат қаҳида хулоса чиқар-иш мумкин. Юрак соғлом экан, мамлакатим-из ҳам тез ўсиб-ўлғайди, тараққиёт йўлидан дадил олға бораверади».

Ушбу нутқини ўқиган, мутлақо қилган ҳар бир киши, айниқса, пойтахтликлар қалбида фахр ва ифтихор туғилди уйғонишига ишон-чим қомил. Чунки Президент Тошкент ахли азалдан меҳнатқаш, бир сўзли, оқибатли, бағ-ри кенг, юрт ва миллат учун бутун борлиғи билан хизмат қилишга тайёр фидокор инсон-лар эканлигини таъкидлади, иншо ва адоват-ларга чек қўйиб, халқларни яраттириш йў-лидаги саъоли ишлари туфайли юзага кел-ган «Тошкент руҳи»га алоҳида эътибор бер-ди. Шаҳарда амалга оширилаётган ибратли ишларни, илгор тажрибаларни тилга олди. Саноатда бир мунча ижобий силжешлар бор-лиғи, хорийик давлатлар билан ҳамкорликда қўшма корхоналар ташкил топаётгани, халқ истеъмоли моллари қўллаётгани айтиб ўтилди. Айни пайтда, Президентимиз пойтахт ҳаёти ва бошқарувидаги мавжуд камчилик ва нуқ-сонларни ҳам очиб ташлади. 70 дан ортиқ корхона ҳамон энг кўриб ишланмоқда. Бир

қанча ташкилотларда мулкни ўғирлаш, талон-тарож қилиш ҳоллари мавжуд. Савдо, умумий овқатланиш ва айниқса транспорт, алоқа соҳа-ларида тоқат қилиб бўлмайдиган вазиат юза-га келган. Аҳоли эҳтиёжларини қонди-рувчи хизмат соҳаларида ахвол қандай экан-лигини назорат қиладиган, жон куйдирадиган кишилар қаерда? Қачонгача шаҳар тран-спортдаги тартибсизликлар давом этади, хиз-мат савияси ачинарли аҳволда қолади? Бу саволлар жуда эҳдилик билан ечимини топмоғи лозим. Чунки «халқимиз сабр-тоқатли, чи-дамли халқ. Уни ўз ҳолига ташлаб қўйиш — ўта масъулиятсизлик, ноинсофликдир. Ҳу-нинг хатти-ҳаракати билан ҳукумат шаънига доғ туширадиган раҳбарлар орамизда бўл-маслиги керак».

Ислом Қаримовнинг деярли барча маъруза-ларида меҳнатқашларнинг ҳаётий эҳтиёжла-рини қондириш, кўзловчи таъини тинимсиз гапхўрлик қилиш масъулияти қаҳида фикр юритилди. Бу масалаларга лоқайдлик билан қарайдиган, ўз ҳузур-ҳаловатини кўзлаб жонини асло қоймайдиغان, қўлоғи том бит-ган баъзи раҳбарларга асло тоқат қилиб бўл-маслиги, бундай «ишбош»лар ўринини шижо-атли, қатъиятли, дадил ёшлар билан алмаш-тириш зарурлиги тақрор-тақрор уқтирилади.

Ойла, маҳалла — жамиятнинг асоси, тарбия ўчоғи эканлиги маълум. Бугунги ўтиш даври қийинчиликларидан фойдаланиб қолаётган, ҳам-еини ҳаром-ҳарий йўллар билан қапайтира-ётган, ҳеч кимни менсимай қўйган ҳар қан-дай бойваччани, агар исталса, маҳалланинг ўзи йўлга солиши, попутини пасайитириб қўйиши мумкин. Бу борада «Маҳалла» жамғармаси фаоллари яхши ишларни бошлаганлар. Тар-бия иши билан ҳамма шуғулланиши керак.

Шу ўринда бир нарсалга эътиборни қарат-моқчимиз. Кейинги пайтларда Президентимиз ташаббуси билан жиноятчиликка, савдо-сотик-даги қонубузарликка, транспорт ва алоқа соҳасидаги ўзибуларчиликка қарши нескин кураш бошланди. Буларнинг ҳаммаси яхши, албатта. Аммо мутасаддилар бу курашни қач-онки юртбошимиз ўртага қўнгандан кейин-гина бошладилар. Юқоридан айтилишини, кўрсатма бўлишини кўриб ўтиришини ўзи жиноят эмасми?

Раҳбар бўлиш осон эмас. Раҳбар Ватам, миллат манфаатлари йўлида жонини фидо қилмоғи, элим деб, юртим деб ёниб яшамо-ғи лозим. Афсуски, бундай фаъилларга кўп-лар эга эмас. Юртбошимиз бу қа-ҳда жуда чиройли айтди: «Минг афсуслар бил-лан айтишимиз керакки, олжаноб ва улуг-вор ниятлар, одамларнинг гаж-таъшишлари, муаммо ва юмушларни четда қўлиб, вазифада ўтирган айрим мансабдорлар ўзининг айла-ниб, бир-бирининг жонини олиш, амал таш-лаш билан овора бўлаётган ҳолатларини кўри-иш мумкин. Шу каби ирқат ҳаракату ишти-лида юрган кимсалар бу беш қўнглик дунё-ни, охириги мутлақо ўйламайдилар. Уларга инсоф, меҳру оқибат тушунчалари мутлақо бегона».

Донишмандлик билан топиб айтилган бу сўзларга қўшимча қилиш қийин. Бундай ҳа-ракатлар одамларнинг руҳини синдиради, тинч меҳнат маромини издан чиқаради. Аммо умидҳолчи илжини шунданки, инсоф ва диёнат-дан йироқ бундай ҳаракатлар охири-оқибат фож бўлади.

Ушбу сатрлар ёзилаётганда матбуотда ша-ҳар ҳокимининг Тошкентда ободонлаштириш ва тозаланиш ишларини ўтказиш қаҳидаги қаро-ри эълон қилинди. Шаҳарни, кўчаларни, хиё-бонларни тозалаш, покчила тутиш керак. Бу жуда муҳим иш. Аммо энг буюк тозалаш — бу йймон бутлиги, юрак соғломлиғидир. Бунга ҳам унутмайлик. Юртбошимиз нутқидан аниқлашладиган энг катта хулоса ҳам — шу!

Аҳмаджон МЕЛИБОВ

Халқ санъати ўлмайди.

БАЙРАМГА ТАЙЁРГАЛИК

Республикамиз муста-қиллигининг уч йиллиги муносабати билан вилоят, туман ва шаҳарларнингиз-да турли тадиблар ўткази-лаётган. Кўн жойларда мустақиллик кўни муно-сабати билан санъат бай-рамлари, фестиваллар қиз-ғин давом этилган. Ҳар бир вилоятда бу улуг бай-рамни катта тантаналар билан ўтказишга жиқдий киришилган. Ўзбекистон Маданият ишлари вазири-лиги иштирокида вилоят-ларда тадиблар ўтказиш мақса-ди билан Вазирлар маъ-ласининг 1994 йил 15 июлдаги қарорига асосан республика Маданият директо-ри, Мустақиллик байра-ми ўтказиш шتابининг ко-мити Жасур РАСУЛТОВ бу борада амалга ошири-лаётган муҳим тадиблар қаҳида муҳбиримизга қў-йиладиганлари сўзлаб берди:

— Мустақиллигимизни байрам сифатида нишонлаш ҳар биримизнинг шарофи бурчимиз. Учтинчи йилки, бу қизил республикамизда озод-лик, хурлик байрами сифати-ни нишонламоқда. Шу му-носабат билан Вазирлар маъ-ласининг 1994 йил 15 июлдаги қарорига асосан республика Маданият ишлари вазирилик қоршида мустақил-лик кўнларини ўтказиш штаби тузилди. Унинг раис э-тиб Республика Маданият ишлари вазири Эркин Хайит-ов беш тайинланди. Қорақал-поғистон Республикаси Ма-даният ишлари вазири, ви-лоятлар ва Тошкент шаҳар маданият бошқармаси бош-қариси, вазирик тасарру-фидари республика ташки-лотлари раҳбарлари, вази-рик тизимининг бошқарма бошқиларли, байрамни саҳна-лаштирувчи режиссёрлар гу-руҳи маъмур штабининг аъзо-лари сифатида фаол иш олиб

боялиқлар, Штабининг асо-сий вазибаларидан яна бири вилоятлардан келадиган ба-диий жамоаларини кўнлиб олиш, жойлаштириш ва машғулловлар учун шароит яратилган иборат. Қилинди-ган ишлар режисса атрофи-да ишлаб чиқилди ва вази-фалар аниқ белгилаб олини-ди.

Барча вилоятларимизда, Қорақалпоғистон республи-касида ва Тошкент шаҳрида мустақиллигимиз байрами аллақачон бошланган. Маса-лан, Андиқон вилояти ҳоки-мининг маъсус қарорига му-вофиқ 4 июнда бошланган «Меҳнатим, санъатим сенга,

Қамбар ОТА

ВАТАНДАН ЎЗГА

ЖАННАТ ЙУҚ

Жаҳон боғлари зап тенгсиз,
Ватандан ўзга жаннат йўқ.
Меҳр, саховати чексиз,
Ватанда зарра миннат йўқ.
Оламда юртлар кўп обод,
Ҳавасда гарчи дил ёнғай.
Ўзга ерида қалб овоз
Бўлолмай соғинчда толғай.
Дунё лаззатин сур аммо
Кўзинг ором олиб тўймак.
Она юрт сиймоси асло
Жонингни ўртаб, тинч қўймак.
Аждодлар хокин сеҳри бор,
Қалбингни ром айлар Ватан.
Кўшдай улғур меҳри бор,
Фарзандларин сийлар Ватан.
Бахт қўшилгайди бахтинга
Юрт тупроғин таовф айлаб,
Яшасанг элу халқингга
Хизматингни савоб айлаб.

КУРАШАМИЗ

Тинмаймиз,
Тинчимаймиз,
Курашда ҳаёт деймиз.
Қурбон берсак ҳам ҳатто,
Кураш умр, мамот деймиз.
То умримиз бор экан,

Нон дея курашамиз.
Корниниз тўяр-тўймак,
Шон дея курашамиз.
Курашда бировлар
Салқин, қуюқ соя деб.
Кимлардир жон аямас
Эътиқод деб, ғоя деб.
Ҳалол ғолиб бўлса ҳам,
Биз курашиб тўймаймиз.
Токи уни чилларчин
Қилмагунча қўймаймиз.
Кураш деган зўр ромчи
Олган бизни сеҳрлаб.
Топилмас бу замонда
Курашмаган бирон қалб.
Сен эндинг, курашмайман,
Десаг рақиб аразлар.
Зудлик билан ичда
Тутар фитна, гаразлар.
Шу боис курашамиз
Ҳаттоки эрмак учун.
Бошқалардан қўлишмай
Қаторда юрмак учун.

Оламга омонлик соғиниб,
Эзгуликка ичкиб.
Ватанга, виждонга сизиниб,
Покликка жон тикиб.
Халқингни бахтидан суюниб,
Танига сизмаган.
Ғамига юракдан куюниб,
Ачиниб йнглаган.
Тутқунлик—қафасни ор билган.
Эркини таниган.
Эзгулик мақсадга интилган,
Халқини таниган —

Одамнинг Ватани буюқдир!
Бутундир имони!
Қадри кўп баланддир, сууюқдир.
Чексиздир имкони.

Дехқон чайласида шоҳона фахр.
Ҳосилида лаззат, гўзаллик, ҳаёт.
Бундадир ҳалоллик, инсоний гурур,
Ҳар митти кўчатда этилар омад.
Кекса жаҳон — онанг, сен бир боласан
Чимзорга бош қўйиб эркалаб ётсанг,
Тўйиб-тўйиб энгил нафас олсанг,
Дунё бағрингадир—қулочинг ёсанг.
Экиннинг фарзанддай севиб силасанг,
Ҳадемай не лаззат билан сийлайди.
Пешона тер тўкиб қирдай тиласанг,
Худо берган ризқинг тоғни бўйлайди.

НОҒОРАЧАЛАР

Юрт обод бўлганда,
Халқ шод бўлганда,
Тўйларда куй чалган ноғорачалар.
Душман ғолиб келса,
Ғам олиб келса,
Ёрни кутиб олган ноғорачалар.
Ватан толон бўлса,
Эл нолон бўлса,
Фойдаланиб қолган ноғорачалар.
Ўзининг ғамин еб,
Халқининг дарди деб —
Гумбурлатиб чалган ноғорачалар.
Энди хушёр бўлгин,
Онгли, бедор бўлгин,
Анграйма гумбурлаб чиққан шовқинга.

Умидим, жон юртим,
Қақат ишон, юртим,
Дилдан нур таратган найнинг шавқига.

Бемаврид ўлим таниқли
олим, филология фанлари
доктори, профессор Нуриддин ШУКУРОВ
орамиздан олиб кетди.

Нуриддин Шукуров 1930 йилда Самарқанд тумани қишлоқларидан бирида таваллуд топан, 1950 йилда Алишер Навоий номидаги дорилфунун (СамДДУ)ни тугатганидан сўнг, шу билим даргоҳида аспирантуранга ўтаган, ўқитувчи, доцент, профессор бўлган эди.

1968—73 йилларда олим-ижодкор вилот рўзномасига муҳаррирлик қилган. Сўнг узоқ йиллар мобайнида дошфунуннинг ўзбек-тонали филологияси факультетини бошқарган. СамДД ректорининг ўзув ишлари бўйича ўринбосари сифатида қизғин иш олиб борган эди.

Нуриддин Шукуровнинг илмий ва журналистик фаолияти 1950 йилдаёқ кўзга ташланган, дастлабки мақолалари вақтли матбуот сарҳадларидан кейинчалик илмий тўплам ҳамда ойналарда чоп этилган эди. Унинг ўзбек шеърини муаммоларига ҳамда адабиётини

Нуриддин ШУКУРОВ

лислар ҳамда талабалар томонидан самийий кутуб олиналганини алоҳида таъкидлаш лозим.

Талабчан олим—ижодкорнинг Самарқанд адабий муҳитини жонлантиришидаги хизматлари таҳсинга лойиқ. Уттиз йилдан ошмиқ вақт мобайнида Самарқанд ёш иждоқкорларнинг янги-янги ютуқларга эришуларига катта ҳисса қўшди.

Бироқ, шафқатсиз ўлим бу хассос олим юрагини бевақт уришдан тўхтатди.

Ириқ олим, моҳир таржимон, журналист, жонқур мураббий, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби Нуриддин Шукуровнинг ёрқин хотираси уни билган барча кишилар, дўстлар, шогирдлар қалбда абадий ашайди.

ЎЗБЕКИСТОН
ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
КОТИБИАТИ

ЗАҲМАТКАШ ИНСОН ЭДИ

Адабиётимиз ўзининг катта бир жонқуридан жудо бўлди. Етук адабиётшунос олим, меҳрибон мураббий, нуртарош инсон — Нуриддин Шукуров орамизда йўқ.

Самарқанд адабий муҳити шундоқ чилла жазирасида хунук хабардан ларзага тушди. Вақт гулқори нафис сатҳга ноғохоний дәрз туширди...

Нуриддин Шукуров сўз юки ва масъулиятини руҳан англаган, шу жабҳа фидойис бўлган, ниҳоятда заҳматкаш, куюнчак ва каттарин инсон эди.

Унинг баланд мақомада шеър, байт ўқишлари, Алишер Навоий ёки Гафур Фуломдан режиссёр сингари маъни ўқитирилари, ёш истеъдодни эришмай марказий нашрларга етаклашлари эндиликда тарих, ҳам сабоқ, ҳам хотира.

Расул Ҳамзатов, Қайсин Қулиев, Давид Кўгултин, Собит Мухомов, Ойбек, Гафур Фулом, Абдулла Қаҳҳор, Иброҳим Мўминов, Евгений Ештушенко... Мана Шукуровлар хонадонини меҳмонларнинг энг каттарини йўқламасли!

Бугун суюкли муаллимга ёдлов сўзи айтар эканмиз, шогирдларнинг эл олдида ел ва ҳалол меҳнатлари, изланиш ва кашфиётлари устозлар ишининг-да давомий бўлажаги, руҳларини шод этажига имонимиз қомил.

Абдулла ОРИПОВ,
Омон МАТЖОН

СУТДЕК ОЙДИН КЕЧА

СОРАХОНИМ ЭШОНТЎРАЕВА ҲАҚИДА ВОҒЕИИ ҲИКОЯЛАР

КАШНИЧ ГУЛИ

Ҳамза театрида қўйилган «Отелло», «Ҳамлет» спектаклининг қанчалар машҳур бўлиб кетганини эшитгансиз, албатта. Бир кунги Сора опа Офелиянинг ақлдан озмиб саҳнасини ўйнади. Кўзлари паршон маъсума қизинг қўлида дала гуллари. У гуллари қиролга, қиролчига улашади.

Мана бу аса... Бу бахвал гули.
Бу ҳам мени эслатсин учун!
Мана кашнич гули, бу сизга,
Мана бу печак гуллари ҳам сизга...
деганини билади, узун юбкасининг тугмачаси чирт этиб узилганини сезади. Юбка сирғалиб, оёғи остига тушади. Офелия қиёфасидаги Сора опа ўзини йўқотмайди, худди роб ўйнаётгандек аста энгашиб, қўл учида юбкани олади-да, қиролчига узатади:

— Бу аса... сизга.
Сўнг аста юриб саҳнадан чиқиб кетади.

Тошошбиллар худди шундай бўлиши керакдек, Офелия яқросини олишлар, узоқ қарсак чаладилар.

ЁЗДА ЁҚҚАН ҚОР

Ҳар қандай буюк кишиларда албатта соддалик бўлади, дейишади. Сора опанинг ҳам боладай беғуборлиги, соддалиги бор. У киши фақат талантили актёргина эмас, дилбар суҳбатдош, кўнгли пок, меҳрибон аёл ва яхши дўст.

Сора опа Ўзбекистон халқ артисти Яйра Абдуллаева билан кўшни туришади. Кечқурунлари кўпича Яйра опа устознинг уйига кириб келади. Кейин икковлари шахмат ўйинига берилиб кетишади. Гоҳ шахмат доналарига узоқ тикилиб, жим қолишади, гоҳ ҳандон ташлаб, қулиб яйрашади.

Борди-ю Сора опа энглиб қолса борми, тун ярмидан оғиб, тонг отгунча ўйин тўхтатишмайди.

— Келинг, Яйраҳон, яна бир мартагина суршайлик! — деб шахмат доналарини қайта теравради.

— Эртага кун бўйи театрда бандимиз, Сора опа, чарчаб қоласиз,— деб Яйра опа устозини аяйди.
— Йўқ, чарчамайман, қани юрдикми? Мана, мен бошладим.
Сора опа ўйинга қаттиқ киришади ва ютиб чиқади. Ана ўшандан кейингина:
— Энди дам оламиз-а, Яйраҳон?! — деб хуш кайфият билан шахмат доналарини қутчага жойлайди.

Ҳаётда ҳам, ижодда ҳам ғолиб бўлиб яшаш Сора опанинг одати...
Кунларнинг бирида, июл ойининг ўрталарида икковлари яна Сора опанинг уйда ярим тунгача шахмат суришиди. Кейин хайр-хушлашиб, Яйра опа чиқиб кетди. Битта уй нарида яшаса ҳам устоз ҳар гап: «Яйраҳон, етиб олганингиздан кейин телефон қилинг-а, хавотир оламиз», дейди. Шогирд аса: «Хўп бўлади, яхши тушлар кўриб ётинг-а», деб хайрлашади.

Сора Эшонтўраева набиралари даврасида. 1984 йил. Н. МУҲАММАДЖОНОВ сурати

ЎЗБЕК ҚИССАЧИЛИГИ айнан қачон пайдо бўлганлиги тўғрисида ҳар хил мулоҳазалар мавжуд. Шунга қарамай «Адабий турлар ва жанрлар» (адабиётшунос Бахтиёр Назаров таҳрири остида чиққан) китобининг I-жилдида: «Ўзбек повести салкам юз йиллик тарихига эга», деган фикр билдирилади. 20—30-йилларда С. Айнинг «Бухоро жаллодлари», «Одина», А. Қодирнинг «Обид кетмон», Фитратнинг «Ҷиёмат» каби асарлари бу жанрни янги проғонага кўтарди. Абдулҳан Шермухамедов, Ҳамза каби истеъдод соҳиблари Ўзбек қиссачилигининг тамал тошини қўйган бўлсалар ажаб эмас. Ҳақиқатан ҳам бу улғур ёшлар бешла берган ағзаларна бесамар кетмади. Ғ. Фулом, Ойбек, А. Қаҳҳор каби ёзувчилар Ўзбек адабиётида қиссачиликни юксакликка кўтарди. Шундан, Ғ. Фуломнинг «Шум бола», «Елдор», «Негай», Ойбекнинг «Болалик», «Нур қидириб», А. Қаҳҳорнинг «Ўтмишдан эрталар», «Муҳаббат», «Синчалар» қиссалари адабиётимизнинг миллий ифтихорига айланади.

АДОЛАТНИНГ ОҒИР ЙЎЛИ

Кейинги йиллар ўзбек қиссачилигига бир назар

Хусусан, Тоғай Муроднинг «От қишган оқшом», «Ойдинда юрган одамлар», «Давра», «Кўшник» каби қиссалари тез орада китоб-хонлар қалбидан жой олди, адабий жамоатчилик бу ёзувчининг ўзига хос истеъдодини эътироф этди. Ҳақиқатда, Тоғай Мурод тенгдошлари орасида ўзининг муносиб ўрнини эгаллай олди. Унинг қиссаларида олдиди воқеалар Сурхон воҳасида кечади. Қисса қаҳармонлари содда, жумар ва айни пайтда бироз қув одамлар. Айниқса, муаллимнинг «Кўшник» қиссаси адабиётимизда яратилган энг самимий асарлардан биридир. Бу асар «Хумор момага куй турда» деган — қандайдир сирдан хабар етказувчи, китобхонни тезда жалб этадиган гап билан бошланади. Ёзувчи момагон кувончлари ортида қолган иштироблари, қайғу ва шодликларини маржондек тизади. Воқеалар ўша биз билган қишлоқ одамларининг фазилатларини англашдан бошланади.

«Мома билди, қалиши жувоқашда. Жувоқаш дарвозани ичидан занжирлаб олди. Билди, қурди — ўгли келди, ана дарвоза тиришларидан одамлар қора берди. Ўгли остонода турганини кўрган мома, энди атайдигани охириг суночи эканини билган мома, уч йилдан буён ўглини соғинавериб, юрак бағри энзилиб юрган мома, йўқчилигининг эсидан чиқариб қўйиб, қисир қолган мома атай юборди: — Анави молимни атадим, бер-ей»

Аскарнинг кириб келиши билан боғлиқ воқеалари шу хонадоннинг яққола ягона фарзанди Турсунқўлнинг характери оцадиган ҳодисалар тасвирига уланиб кетади. Қиссада миллийлик устуи. Аскарнинг хизматдан қайтиши чинакам байрам тусини олади, соҳиллар соҳиллади. Омома аскар ўз йилгидан қолмай, ўзга тилда худди райверди. Отаси ўғлининг келганини хушхаёт деб билди. Аскар аса ҳақон ўз тилида гапирини хохламайди, отасининг жиддий гапларини ҳам писанд қилмайди. Ниҳоят ота қўлига қамчи олади. «Аскар»нинг тили кирганини, у ҳарбий кийим-кечакни ечиб, уй кийимларини кийишини ёзувчи бир қадар юмор билан кўрсатади, аслида бу воқеа замирида миллий қадриятларга чуқур меҳр-эҳтиром жой олган.

«Кўшник»да қишлоқнинг фидойи айни пайтда содда кишилари характерида жудо жонли оқиб берилган. Тасвирга сиғдирилган самимийлик бонс Турсунқўлнинг шаҳарга бориб бирдан билан келган Пахлавон Даҳо орауға тўла кўчаларни Даҳо кезади. Ёзувчи ушбу қиссад халқ назаридан четда қолган, ғарб маданиятидан чала-чўпла хабардор дондир билан қаламкаш кечинмаларини хўқоқ қилиш баҳонасида юрт қайғуси билан яшаш, қадим удулмарини эътиозлаш — ўзликни унутмаслик чинакам фуқаролик нишониси, асл маданиятли инсон эъти қоди эканини қайта-қайта таъкидлайди.

Таниқли мунаққид Бахтиёр Назаров Саъдулла Сиев ёқоди ҳақида мулоҳаза юрипти, шундай ёзади: «Саъдулла Сиевнинг қисса ва ҳикоялари интимий йўналишда ва салмоғи билан бир қаторда ўзининг бадиий гўзаллиги, композицион қурлинишининг мўъжаз ва таъсирчанлиги, тилининг ўқтам ва дилбарлиги, ҳажвиятлар эса ичакўзлик билан эътиборлидир».

РАЖАБИЙХОНЛИК

Тошкентнинг Боғи Эрам оромгоҳида юртимиз мустақиллигининг уч йиллиги муносабати билан Ўзбекистон халқ ҳофизини, академик Юнус Ражабий хотирага бағишланган мулоқот-учрашув ва хайрия концерти бўлиб ўтди.

Тадбирда машҳур санъаткор Юнус Ражабийнинг фарзандлари — Ўзбекистон халқ артисти Обид Юнусов, Ўзбекистон халқ ҳофизини Ҳасан Ражабий, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Тоҳир Ражабий, шунингдек, устознинг шогирдлари, яқиндан билган дўстлари иштирок этидилар.

Учрашувда этнограф олим Вилдот Аминов, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият хизмати Софиа Вухороева, таниқли шоир Зоҳиддон Обидов, маданият ҳофизини Турсуннаби Мирзаев ўз хотиралари билан ўртоқлашдилар.

Сўзга чиққан олимлар, нотидлар ражабийлар сузлашгани билан ўзбек мусиқа санъатига қўшган улкан хизматлари ҳақида мароқ билан гапирдилар. Юнус Ражабий фарзандлари янро этган кўшнларини томошабиллар оқчиллар билан кутуб олдлар.

Эргаш УЗОҚОВ

БИСМИЛЛОҲИР РОҲМАНИР РОҲИМ.

Ассалому алайкум азиз муштарийлар — бу ёруғ оламга, бо синов дунёсига сафар айлаб, ўз-ўзини ағлаш ишқиде куймабди юрган мусулман ва мусулмалари!

айтишмас экан. Ўша ерда тавофнинг инсон руҳини таъсирга келтириши таъсирини ўз кўзин билан кўришди. Биз билан борганлардан бири дастлабки куйлардаёқ эътиқоди сустроқ эканлигини билдириб қўйди. У ҳатто «Умарга боришга ҳам қизиқмади. Сабобини суриштирсам, намоз ўқиниши, ҳатто энг зарур сураларни ҳам билмас экан.

ган боғи айтганимдай баъзи назари дастлар эса ҳар биттаси ўнганда шаробнинг қўлтиқлаб, кейин кетишди.

«Аллоҳ» дейишни ҳам ласизми — дейди ҳажжонимни ичмага ютиб. — Шу сўзни такрорлаб, Каъбани айланаверинг.

У дастлаб ишончсизликданми ёки кўрувданми, «Аллоҳ» сўзини секин-секин айтиб кўрди. Байтуллоҳга яқинлашган сари эса Яратганининг номини шу қадар ихлос ва ишонч билан айта бошладими, кўзларидан тир-

Қираб ёш чиқар эди. Биргина у киши эмас, тавоф қилганларнинг деярли ҳаммаси худди мана шундай ҳолатга тушади.

Муборак ҳаж таассуротларидан тўлқинланган турганимда хаёлимдан бир зум мана шундай ўйлар ўтди. Эҳромларга ўраниб, самолёт учиниши кутиб ўтириб-миз-у, ҳамма йиғилапти. Омонат жонини Яратганининг ўзига бутунлай тошириб, дунёнинг ва жонининг омонат эканлиги илб бор юрак-юрдадан ҳис этиб йиғлана-ётган бу йиғиннинг номини аташга тил лол, қалам охиш. Ниҳоят, самолёт онамағиндан узилди, бизни опчлаганга Аллоҳнинг уйи сари уца бошлади. Ҳажга отланганларнинг ҳаммаси ба-хаварига «Лаббайка Аллоҳумма лаббайк»ни айтиб, Аллоҳнинг ҳузурига ҳозир эканлигини билдириди. Айниқса, муборак сафарга менга ўхшаб волидан муҳтарамлари билан отланганларнинг ҳаяжони чексиз. Шунда Байтуллоҳни онам билан зиёрат қилишга муяссар бўлаётганимдан Аллоҳга қайта-қайта шукроналар келтирдим.

Муқаддас Маккаи Мукаррама тупроғида бизни жуда сазиммай кутиб олди. Ҳажга борадиганлар элликтан элликтан бўлиниб, ҳар бир гуруҳга эллик-бешлик таяинланган эди. Мен ҳам бир гуруҳга эллик-бешлик таяинлангандим. Мехмонхона-ларга жойлашиб бўлишга, биринчи навбатда қилинади-деди иш — бу, «Умара» қилиб тибий Ҳарам Шарифга бориб, муқаддас Каъба, яъни Байтуллоҳни етти марта тавоф қилиб айлана-дўнра қилиш. Шундан кейин оби зам-замдан ичиб, ювиниб, иккинчи навбатда намознинг ўқилиши, сўнг Сафо — Марва тўқинчи оралиғида етти марта саъй қилиб, соч қисди қартириш маросимлари бўлиб ўтди ва фақат шундан кейингина мақсус кишим — эҳромдан чиқса бўлади.

МУҚАДДАС КАЪБА. Жамини ақли мусулмон ақлини танганин кундан эътиборан ҳеч бўлмаса бир бора кўриш, деворлари гардини кўзларига суртиш ишқиде умр-бод интилган муқаддас ҳолатга тушишининг фақат ўша кунга етишганингиз қандайгина қалбни ҳайрон қилган эди. Унинг атрофида кеча-кундуз минглаб одамлар ўзини ақлига туширишга қараман, ундан тинимсиз равишда шундай муаттар бўй таралди турадики, бу мушун анбар сизни мутлақо ўзига ром этиб олади. Бу сеҳр Байтуллоҳга яқинлашганингиз сари тобора оғриб бора-верди.

Айтишларига қараганда, ҳаж ибодати няят қилгандан кундан бошланар экан. Айниқса, эҳром кийган чоғингиздан бошлаб ўзининг мутлақо бошқача ҳис этиши. Эҳром кийган кишининг бироз жонотта озор етказиши, ҳатто овинга кийиб ўтиб кетган томонни кўрсатиб бериши ҳам мумкин эмаслиғида чуқур ҳикमत борлиги ички бир титроқ орқали шуғуришга кира бошлайди. Шунинг учун ҳам «Хаммом баданин, Каъба дилин поклайди» деб бежиз

қираб ёш чиқар эди. Биргина у киши эмас, тавоф қилганларнинг деярли ҳаммаси худди мана шундай ҳолатга тушади. Ийлаганингиз сари гуноҳларингиздан фориғ бўлиб ўзингизни тораб енгилроқ ҳис этиб бораверасиз. Фақат шу пайда одам ҳамма нарсани — отани ҳам, бола-чақани ҳам, қаришдоқ-уруғ, ёр-бордорини ҳам, ҳатто ўзини ҳам уни тиб, Аллоҳ билан яккама-якка қолади. Айниқса, кун тиккага келганда одамнинг сояс ҳам мутлақо йўқолади. Бу маҳал сизни ҳеч ким, ҳатто сонгиз ҳам таъбиқ этмайди. Шунинг учун бўлса керак, намоз ўқиниши билмаганидан тавоф қилишдан айманиб турган ҳалиги киши «Умара»дан кейин ўзини мутлақо бошқача тута бошлади, ўша ерда: «Менга ҳам намоз ўқиниши ўргатинг», деб сўради.

Ҳажга борганлар ўзларини турлича тутдилар. Турлича ниёт қилдилар. Аллоҳ ва паёгамбарлар рисоини ис-таб, имон поклигига муяссар бўлиш учун борганлар қаторида Шайтоннинг йўриғидан чиқиб кетмайла ўша ерда ҳам омонат дунё ёлгонларига ишониб нафсини кўйдан тушганлар ҳам бўлди. Уларнинг асосий ниятлари ибодат эмас, тижорат бўлиб, на фақат ўзларини, балки бутун бошли миллатнинг юзини ерга қаратаётганларини ағлашгайдилар. Минг афсуски, бизнинг орамызда ҳам мана шундай кишилар оз бўлса-да, учраб турди. Бу ҳамроҳларимизнинг ўша ердаги юриш-туришларидан, ўзларини тутишларидан ақ-қоб бўлиниб қолиди.

Маълумки, Арабистонда азон айтилгандан намоз ўқиб бўлинганга ўтган фурсат оралиғида ҳамма ишлар тўхтабди. Бу пайтада ниминг дўкон очақ турган бўлса, қаттич чора қўрилади. Аф-фус, биздан борган мусул-монларнинг айримлари шундай пайларда савдо ишла-рига майнут бўлишлар. Ҳо-ҳазир вақтда Саудияда яш-ётган вақтаринимиз биз-га қанчалик назар-иқом кўр-сатишса, орамыздаги айрим ўзини билмаган кишилар тескари иш тутиб, кўп ҳол-дада нуқулга аҳолига туш-дилар. Жумладан, уйда бир неча хизматкорлари бў-лишига қармай, ўша са-удиялик ватандошларимизнинг ўзлари сабоб учун бизга елиб-югуриб хизмат қи-либ юришди. Одам қўли-гидан кўчаларда юришингиз узи бир муаммо. Кўп зи-ратчилар кўчаларда ётди. Бир қарашда шунча одамга озик-овқат қандай етар экан, деб ўйлайсиз. Аммо зи-ратчиларга хизмат қилиш шундай йўлга қўйилгани, ҳеч ким оқ қолмайди. Йўл бўйларига узун, совутиқчи машиналарда муздек шарбат-лар, қозоқ кутларда енгил овқатлар тинимсиз улашиб турилади. Агар «Фисабилла» деб ёзиб қўйилган бўлса, де-мак, шарбатлар ҳам, озик овқатлар ҳам беғул. Бирон бир боё сабоб учун саховат қилаётган бўлади. Бироқ саховатларга одамларнинг турлича муносабатини кўриб ҳайрон қоласиз. Харобинга кийинган бир зиёратчи келиб бир дон шарбатдан ола-ди-да, «шукран» яъни «рах-мат» деб, бир чеккага ўти-риб ичиб, ҳада қилган бой-нинг ҳақиқига дуо қилиб ту-риб кетади. Ўзимиздан бор-

Ҳажга бориб келиб, таас-суротларини бошқалар билан уртоқлашиб орқали биз бир ҳаж сабобига мушарраф бўлилади. Уни шиттанлар ҳам, у ҳақиқати фикрларини ўқитганлар ҳам сабобга ше-риқ бўлади. Демакки, ушбу сатрларни ўқиганда ҳам, уни бошқаларга ўқиб берганлар ҳам сабобдан бе-насиб қолмаслар.

ХУЛЛАС. БАЙТУЛЛОҲ, ХУЛЛА БОРГАН ОДАМ ИШОЛЛОҲ, Тангри билан юз-ма-юз бўлади. Уни у ерда ҳеч ким, ҳатто солин ҳам таъбиқ этмайди. Ҳамма лх-нималарга ўшал кунни на-сиб айлаган бўлсин, омин.

Турсун АЛИ ҚОЖИ

Қадимда подшоҳларнинг саройларида ҳос айғоқчилари бўлган. Бизнинг давримизда бу-нақа одамлар бўлиши елка қисарлик даража-да ажабланили тузолади. Қарангиз, қичкина-гина бир корхонада қичкинагина бир одам шу вазифани бажаришга уриниб кўрди. Сич-қон сизмас инча, галвир боғлар думига, деб шунга айтсалар керак. Мўри тазаловчиларни эслатувчи котмагина, қорамтир бу шахс бу-тун жамоанинг юриш-туришидан бошлиқни ҳа-бардор этиб туринга жалб этилди. У ҳар кун эрталаб «шеф»нинг ҳузурига «ассалому алайкум», деб кириб келиши билан бошлиқ:

— Хўш, Митавой, қандай янгиликлар бор? — деб сўрайди. Бошлиқ Метинбойни негариб «Митавой» дейди.

— Деярли янгилик йўқ, — дея ер остидан айёрони боқди Митавой.

— Интизом қалай, корхонамизда? — сў-райди «шеф».

— Дўлмоннинг ишга кеч келиб, эрта кетишини ҳисобга олмаганда, интизом яхши, кўнайи.

— Меҳнат умумдорлиги қалай?

— Солиевнинг бир соат ўрнига бир ярим соат тушлик қилишини айтмаганда, дуруст, кўнайи.

— Биз ҳақимизда жамоанинг фикри қай-лай? — деган эн дафтарига нималарнидир битиб қўйди бошлиқ.

— Энди-и, Авзаловни ўзингиз яхши бил-сан. Бетгабор. Бошлиқларни гўп ўрни поракхўр, деб бемалол гапираверади. Кенжаев озгина ичиб олди — тамом, Авзаловдан қолмайди. Бўйева «лекекур»ни баҳона қилиб эим бўлади. Савобархонни қўйверасиз, қайга чинса хонасидаги чироқни ўчирмай кетади.

— Қасб байрамимиз яқинлашапти. Бош-қарма фахрий ёрлиғига Қодировни тавсия қилсакмикин?

— Шу Қодиров ўтган йили «Фахрий ёр-лиқ» бир парча қозоғ. Одамнинг баҳоси ёр-лиқ билан белгиланмайди», деган. Бунақа одамга ёрлиқ бериб бўладими?

— Хўш, кимга берсак бўларкан?

— Ҳа, энди, каминан камтаринга ҳеч нар-са керакмас. Мукофотсиз ҳам ишлайверамиз, Ота-бобомиз мукофотсиз ҳам халққа хизмат қилишган.

— Агар бундан кейин биз ҳақимизда бош-лиққа маълумот етказилган бўлсанг, шўр-боднинг ўрнига сени тузлаб, бучкага тиқ-мизда, Сибирга жўнатворамиз, у ёқдан тахта бўлиб келсан, — дейишди ва қон чикмас жойга бир-икки мушт туши-ришди. Йигитлардан биттаси тажрибасиз-лик қилиб қовоғига солган экан...

Митавойга ҳам қийин бўлди-да. Бу ёқда бошлиқ қаҳриб нима янгиликлар бор, деб сўраб турибди, у ёқда жамоа муштини тугиб барнинг остидан кўрсатиб қўйди. Митавой кўзларини юмиб, икки қўлининг кўрсатиб бармоқларини дам-бадам бир-бирига яқинла-тириб-узаклаштириб, ахирини бармоқлари учи-ни туташтириб, бир қарорга келди...

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

— Шу Қодиров ўтган йили «Фахрий ёр-лиқ» бир парча қозоғ. Одамнинг баҳоси ёр-лиқ билан белгиланмайди», деган. Бунақа одамга ёрлиқ бериб бўладими?

— Хўш, кимга берсак бўларкан?

— Ҳа, энди, каминан камтаринга ҳеч нар-са керакмас. Мукофотсиз ҳам ишлайверамиз, Ота-бобомиз мукофотсиз ҳам халққа хизмат қилишган.

— Агар бундан кейин биз ҳақимизда бош-лиққа маълумот етказилган бўлсанг, шўр-боднинг ўрнига сени тузлаб, бучкага тиқ-мизда, Сибирга жўнатворамиз, у ёқдан тахта бўлиб келсан, — дейишди ва қон чикмас жойга бир-икки мушт туши-ришди. Йигитлардан биттаси тажрибасиз-лик қилиб қовоғига солган экан...

Митавойга ҳам қийин бўлди-да. Бу ёқда бошлиқ қаҳриб нима янгиликлар бор, деб сўраб турибди, у ёқда жамоа муштини тугиб барнинг остидан кўрсатиб қўйди. Митавой кўзларини юмиб, икки қўлининг кўрсатиб бармоқларини дам-бадам бир-бирига яқинла-тириб-узаклаштириб, ахирини бармоқлари учи-ни туташтириб, бир қарорга келди...

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

Ана энди у ҳамма орасида: бирга тушликка чиқади, бирга ченеди, қаққақлаша-ди, бирга телевизор кўради. Бошлиқнинг хо-насига ҳам шох ташлаб кириб: «Қандай хиз-мат бор, шеф?» деб турибди.

Митавойнинг аввалги фаолиятидан ҳозир-гисининг фарқи эмас, бошлиқнинг юриш-туришидан жамоани хабардор этипти. Бунинг энди ажабланирли жойи йўқ.

НОРҚУЛ БОБОНИНГ ҲАМЁНИ

Норқул бобо тўқсонни қоралаб қолган. У ўтказиб турган арасидада э-ҳромнинг йиғиб олган ўси-рини, қолдўз тузилмида қоз-соғал фаоли, уруш жанг-гоҳларида жангчи, урушдан сўнгги тиллаш йилларида фирқа ҳаёда шўр ташки-лотларининг фаоли бўлган.

— Еппа Шомат! — деб юборибди шунда Норқул бо-бо.

Мана шундан бери эллик йилдан кўпроқ вақт ўтса-да, Норқул бобо суҳбат чоғи таажжубланса, айниқса, би-рор нарсдан равиқса пешо-насини тириштириб «Еппа Шомат» дейди.

Кейинги йилларда унинг пешонаси тез-тез тиришадиган бўлиб қолди. Бу ёқда мусулмончилик тиллашиб, Аллоҳдан ёшларга умр, кек-саларга яшом, жумлан му-минга нисоф тилаб тиловат қилиб турган тенқуриларга қўшлай деса, бир пайлар қомсомол фаоли сифатида... Масаланинг иккинчи томони ҳам бор: Норқул эски мак-табга борганмас, янгиҳасида 3 синф ўқиб «Ҳай-ҳай!» деганича қомсомоллаб кетган.

Шу бондан икки йўл ора-сида қолган Норқул бобо умрининг поёнида бирова ҳақдан, бирова ноҳақдан талашиб-тортишиб ҳаёт ке-чирмоқда. Муродимиз даҳ-рийнинг ўзига, ҳаётинга ор-тиқча тафсилот бермай, сар-гузаштларини муҳтарам ўқувчига сўзлаб бериш, хо-лос.

— Ҳа, эсим қурсин, энди...

— Баққа бер-чи, — дея Норқул бобо Рау-пунг қўлидан ҳамини олибди.

Рау-пунг мағзин томон тисарилган экан, Нор-қул бобо имо қилиб уни тўхтатибди, сўнг ҳа-мёнидаги пулни санабди. Рау-пунг эса унда ҳай-рон тикилиб тураверибди. Ниҳоят Норқул бо-бо:

— Қолгани қани? — дебди Рау-пунга қара-б.

— Ниманинг қолгани? — дебди Рау-пунг геза-риб.

— Пулинг, кечаги тортиб олган пулинг.

— Йўқ, мен пулни кўрганам йўқ. Шундай, қўйганимга турган эди. Ҳозир...

— Йўқ, — дебди Норқул бобо ўқачишиб, —қолганини топиб берасан, бўлмаса...

— Э, қизик бобой экансиз-ку, — дебди Ра-у-пунг шунинг гапини бўларкан.

Норқул бобо жиддий қиёфага кириб мудир-га юзланибди:

— Мен қизикми ёки кишиларнинг қўнати-га қуппа-қундузи чағ соладиган сен қизик-ми? Топсан дедимми, топсан. Бўлмаса Жў-рақулгова борганим бўлсин.

Район матлубот жамияти раисининг фами-лиясини эшитиб, Рау-пунг рағи уқиб кетиб-ди. «Мабода бориб, шундай-шундай деса борми?». Савдолдан кетиб қолганим ҳеч гал-мас... ундан кўра чолни кўндрганим арзонга тушади», деб ўйларкан, Норқул бобого но-илко юзланибди:

— Ҳаммаси қанча эди?

— Уч юз сўм.

Рау-пунг бироз ўйланиб турғач, дўнонга кириб кетиб, шунча пулни олиб келибди ва Норқул бобого тутибди.

— Манг бобой, олинг, фақат юқорига ши-қоят қилиб юрманг...

— Шикоятдан қўрқасанми?..

Рау-пунг рағи уқиб, сейраганча қотиб турган экан, Норқул бобо унга тик қараб дебди:

— Биринчидан, хом томонинг бўлса бекит, иккинчидан, отанг тенгли одамман-а, тенгин-ни топиб ҳазиллаш. Рости ўзимнинг пулим 72 сўм эди. Хўш, минг сўм эди деганимда қў-лингдан нима иш келарди?!

